

УДК: 378.1(477)

В.П. Скиба, к.с.-г.н., асистент

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

Н.М. Вознюк, к.с.-г.н., доцент

Національний університет водного господарства та природокористування

5В – ВЕКТОРИ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Необхідність формування у здобувачів вищої освіти не лише фахових компетентностей, а й соціальних навичок (soft skills) обумовлює необхідність пошуку найефективніших напрямів (векторів) діяльності викладача, спрямованих на забезпечення продуктивного, якісного освітнього процесу. Пропонується концепція спрямування векторів навчання для забезпечення високої успішності здобувачів вищої освіти, яка базується на 5В: вихованні, відповідальності, вмотивованості, вимогливості та вмінні.

Ключові слова: освітній процес, мотивація, вміння та навички, складові успішного навчання, виховання, відповідальність, вимогливість.

Постановка проблеми. Проаналізувати сучасні виклики до освітнього процесу з розробкою стратегії, спрямованої на підготовку успішних фахівців у своїй галузі, зорієнтованих на самовдосконалення та розвиток.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Естер Войджицьки наголошує: «Навчання за методами минулого сторіччя, готує студентів до життя у світі, якого більше немає. Освітня модель, коли викладач знає усе, а студент змушений слухати без нарікань, записувати лекцію та складати іспити досі найпоширеніша в світі, хоча давно вже з'явилися технології, які дозволяють знайти інформацію самостійно та дуже швидко. Здобувачі оволодівають теоретичними знаннями, при цьому практичний компонент, який базується на їхніх власних вподобаннях, майже відсутній. Навчальний план зосереджений на підготовці до державних іспитів та контрольних, а не на проектній роботі, яка допомогла б набути прикладних навичок та відшукати професійне призначення. Найголовніше – застаріла система вчить підкорюватись, а не думати самостійно та шукати новаторські рішення. На випускному вечорі вчорашні студенти святкують закінчення навчання! А мають радіти набутим навичкам, які дозволять навчатися далі впродовж усього життя» [1].

О.С. Пономарьов відмічає зниження рівня професійної компетентності багатьох випускників вищої школи, що аж ніяк не відповідає зростаючим потребам суспільства та його вимогам до цієї компетентності. Така ситуація стає одним з істотних чинників зниження авторитету освіти взагалі й вітчизняної вищої школи, зокрема в масовій суспільній свідомості [2].

Формулювання цілей статті. У рамках осучаснення підходів до впровадження освітнього процесу, необхідності формування у здобувачів вищої освіти не лише фахових компетентностей, а й соціальних навичок (soft skills) постає необхідність у пошуку найефективніших напрямів (векторів) діяльності викладача. Основна мета даного підходу: максимум вмінь студентів у рамках студоцентрованого підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Опираючись на концепцію становлення успішної особистості за Е. Войджицьки, нами було проаналізовано ключові складові характеристик, зорієнтованих на досягнення успішності студентами. Дані складові – це вектори успішного навчання. Опираючись на математичне визначення даного поняття, як об'єкта, що характеризується величиною і напрямком, маємо на увазі, що напрямки векторів спрямовані на ефективні показники навчання, а величина – це бальна оцінка знань здобувачів вищої освіти. У ході дослідження нами були виокремлені ключові вектори, ступінь реалізації яких зі сторони як здобувача, так і викладача будуть формувати головний результат – рівень *вмінь* студентів по завершенню навчання. Головна ідея полягає в сукупному поєднанні двох вхідних характеристик, які поєднують інтелектуально-розумові здібності особистості: попередньо отримані *вміння* (до періоду навчання у ЗВО) та *виховання*. Другий блок показників – вектори, які необхідні під час освітнього процесу у ЗВО, у першу чергу це: *вимогливість, відповідальність та вмотивованість*. Алгоритм поєднання «векторів успішного навчання» представлений на рис. 1, а також розгорнуто наведений у табл. 1. Головним завданням даного підходу є виокремлення «слабкого вектору» та спрямування педагогічних, виховних, організаційних підходів на його підсилення.

$$\begin{array}{l} \text{ВМІННЯ} \\ \text{(вхідна характеристика)} + \\ \text{ВИХОВАННЯ} + \\ \text{ВИМОГЛИВІСТЬ} + \\ \text{ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ} + \\ \text{ВМОТИВОВАНІСТЬ} \end{array} = \text{ВМІННЯ (вихідна характеристика)}$$

Рис. 1. Алгоритм поєднання «векторів успішного навчання»

Першим і останнім вектором успішного навчання є **вміння**. Даний вектор поєднує сукупність характеристик, які «на вході» має абітурієнт та, які по завершенню навчання за освітньою програмою будуть притаманні випускнику. Як зазначає Н.В. Багрій, на основі професійного та наукового аналізу, професійні вміння – це сформовані на основі засвоєних знань, навичок і практичного досвіду способи виконання складних комплексних дій, спрямованих на реалізацію функцій діяльності. Він диференціює чотири рівня вмінь: початковий, задовільний, достатній, оптимальний [3]. За А.А. Урбановичем, компетенція – це «сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності)» [4]; за А.В. Хуторянським, – «готовність учня використовувати засвоєні знання,

уміння і навички, а також способи його діяльності в житті для вирішення практичних і теоретичних завдань» [5].

Відповідно рівень «вхідних вмінь» здобувача вищої освіти стає, свого роду, плацдармом для подальшого оволодіння знаннями та навичками. Від ступеня засвоєння шкільної програми, залежить наскільки легко студент буде оволодівати навчальні дисципліни. Попередньо сформовані соціальні навички окреслять коло інтересів суспільного студентського життя: участь в органах студентського самоврядування, спортивних секціях, творчих гуртках, можливість розвитку наукового потенціалу. Базовий рівень знань та вмінь легко навчатись стануть запорукою психологічного комфорту та стресостійкості студента на період навчання у ЗВО.

Другою вхідною характеристикою є **виховання**. Мета виховання підростаючого покоління – формування всебічно розвиненої особистості, сім'я, як і школа, здійснює моральне, розумове, трудове, естетичне, фізичне та інші напрями виховання [6].

У 2019 р. вийшла друком книга про освіту та виховання «Як виховати успішну людину». Її авторка Естер Вайджицьки – журналістка, викладачка, фахівець у галузі освіти та технологій, опираючись на багаторічний досвід роботи зі студентами та виховання власних дітей, розробила власну концепцію становлення успішної особистості. У англomовному варіанті стратегія називається TRICK – за першими літерами базових характеристик: Trust (довіра), Respect (повага), Independence (незалежність), Collaboration (співпраця) и Kindness (доброта). Вона презентує ці якості як основні риси успішного навчання та діяльності, які працюють виключно у комплексі [1].

Основи ціннісно-мотиваційної сфери особистості, формування характеру закладається в родині. Вплив сім'ї на розвиток особистості залежить від її складу, морально-психологічного клімату, соціальної орієнтації, загальної та педагогічної культури батьків, часу і характеру спілкування кожного з них з дитиною, єдності чи суперечливості вимог до неї, кола сімейних інтересів тощо. Особливе значення для розвитку особистості дитини, на думку Л.М. Маценко, мають такі умови: батьківське тепло, взаємна повага в сім'ї, довіра до дитини; частота й інтенсивність спілкування батьків з дітьми; сімейна дисципліна, методи виховання, які використовуються батьками; приклад батьків. Правильно поставлене розумове виховання в сім'ї розкриває перед дітьми широкий простір для накопичення знань як бази для формування наукового світогляду, оволодіння основними розумовими операціями, вироблення інтелектуальних умінь, готує їх до розумової діяльності [7].

Відповідно, вхідні вмінь, розумово-інтелектуальні здібності та виховання – це базові особистісні характеристики, закладені генетично та сформовані у дитячому та підлітковому віці батьками та вчителями.

Як зазначає О.В. Сухомлинська, опановуючи загальнонавчальні теорії розвитку особистості, потрібно будувати виховні системи, що спираються на співробітництво, участь, колективізм, діалог і повагу: «Нині міжнародна спільнота надає значно більшого значення питанням формування обов'язків і

відповідальності, як новим моральним основам спільного суспільного життя» [8]. Таким чином, невід'ємним вектором успішного навчання та виховання особистості буде **вимогливість та відповідальність**.

О.С. Пономарьов акцентує увагу на необхідності використання в освітньому процесі вищої школи «принципу доброзичливої вимогливості», який ґрунтується на доброзичливому ставленні до студента у поєднанні з високою вимогливістю до його навчально-пізнавальної діяльності й формування дійсно високого рівня його професійної і соціальної компетентності. Вимогливість виступає способом реальної допомоги студентові не тільки в оволодінні певною системою професійних знань, а й в глибокому усвідомленні того, що вони з часом застаріватимуть, і саме життя вимагатиме постійного їх оновлення, закладається мотиваційний базис на постійне самонавчання та самовдосконалення. Вимогливість викладача виступає проявом його відповідального ставлення до своєї діяльності. Більш того, прояв відповідального ставлення педагога при його незмінній доброзичливості активно сприятиме формуванню й розвитку відповідальності студента – якості, яка матиме надзвичайно важливе значення для його життєвого успіху та для забезпечення можливості максимальної реалізації його особистісного творчого потенціалу. Тільки за умови відповідального ставлення педагога до своєї професійної діяльності він може бути здатним прищепити студентові почуття його відповідальності не лише за самого себе, свою сім'ю та її добробут, але й можливі результати і наслідки своєї професійної діяльності, своїх технічних чи управлінських рішень [2].

Відповідно, «вимогливість-відповідальність» з боку як викладача, так і здобувача виступає своєрідним тандемом, який унеможливорює прояви прокрастинації, виробляє корисну звичку виконувати усі види завдань та оволодівати матеріалом у повному обсязі, не відсортовуючи завдання на цікаві та нецікаві, як це інколи бажають робити студенти.

Важливим вектором становлення успішного освітнього процесу для кожного студента буде мотивація (вмотивованість), тобто пошук тих важелів, які будуть спонукати до відповідального ставлення до освітнього процесу, подальшого саморозвитку та становлення у професійному та особистісному сенсі. Які саме мотиви слід формувати? Красногорова І.Б. зазначає, що у процесі навчання у студентів ЗВО неодмінно постає дане питання. Це не просто питання пошуку та відбору того чи іншого, окремо взятого, мотиву з метою його формування, а визначення оптимальної структури мотиваційної сфери студента [9]. На думку В.М. Тимошенко, провідними в структурі навчальної мотивації є комунікативні, пізнавальні та соціальні мотиви, найдієвішим серед яких є мотив досягнення – прагнення до успіху в професійній діяльності [10].

Мотив – спонукальна причина дій, вчинків людини; це поняття, яке пояснює, чому людина робить те, що вона робить. Ієрархічну структуру зовнішніх і внутрішніх мотивів, що визначають спрямованість, інтенсивність й особистісний сенс пізнавальної діяльності студентів пропонує

О.Б. Вершинська. До внутрішніх мотивів навчальної діяльності вона відносить спонукання, в основі яких – задоволення від процесу й безпосередніх результатів навчально-пізнавальної діяльності. До цього типу мотивації належать: пізнавальний мотив, мотив самодетермінації, мотив самовдосконалення. До зовнішніх мотивів відноситься спонукання, що тематично не пов'язані з процесом і безпосередніми результатами навчальної діяльності студентів, але відіграють важливу стимулюючу роль: професійний мотив, мотив досягнення, мотив обов'язку, комунікативний мотив, мотив самоствердження, прагматичний мотив. З багатьох мотивів, що спонукають навчальну діяльність, завжди можна виділити мотив, що займає домінуюче положення [11,12]. Основними складниками вектору мотивації є: співвідношення внутрішніх і зовнішніх мотивів; усвідомленість, стабільність та дієвість мотивів. В основі формування позитивної мотивації до отримання фахових знань студентів, Л.В. Беш виділяє дві основні мотиваційні складові – мотивація студента до оволодіння знаннями та мотивація педагогічної діяльності викладача. Власне у гармонійному поєднанні всіх мотивів і умов кожної з зазначених мотивацій можливий позитивний результат. Співпраця викладача і студента в аудиторній та позааудиторній роботі, високий фаховий рівень викладання з використанням інноваційних методів навчання становить резерв для підвищення мотивації студентів до навчання [13, 14].

При проведенні соціологічних опитувань здобувачів вищої освіти спеціальності 101 Екологія різних курсів навчання Таврійського державного агротехнологічного університету та Національного університету водного господарства та природокористування переважна більшість респондентів зазначили, що одним з найголовніших мотиваційних чинників є наявний приклад успішної людини – фахівця, який повноцінно реалізувався за фахом, досяг вагомих здобутків у галузі, цікаво та корисно може поділитися власним досвідом. Таким чином, починаючи вже з перших курсів навчання і по всій драбині навчального процесу, мотиваційна складова виступає одним з головних векторів формування успішного освітнього процесу та критерієм становлення здобувачів вищої освіти у професійному середовищі. Вмотивованість спонукає здобувачів вищої освіти отримувати знання та вміння на рівні значно вищому за мінімальний прохідний бал складання сесії. Мотивація розширює світогляд та коло інтересів здобувачів, підштовхує до додаткового пошуку інформації, самоосвіти, креативного мислення та неординарного виконання поставлених завдань.

Вмотивованість виступає рушійним вектором, який у поєднанні з можливостями здобувача, головним чином стає визначальною характеристикою рівня успішності студента. Якщо проаналізувати дані успішності різних академічних груп, інколи виокремлюються великі розбіжності підсумкової атестації студента з різних дисциплін. Це обумовлюється двома факторами: по-перше, обмеженими інтелектуально-розумовими здібностями отримати вищий бал, по-друге, що спостерігається набагато частіше, відсутністю бажання (мотивації) здобувати кращі оцінки.

Складові успішного навчання, окреслені нами п'ятьма ключовими векторами, наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Складові успішного навчання

Вектори успішного навчання:	комунікації викладача	комунікації здобувача
ВМІННЯ (вхідна характеристика)	<ul style="list-style-type: none"> педагогічна майстерність; науково-педагогічний досвід; дієвість; здатність заряджати енергією студентський колектив; досвід роботи за фахом; здатність до постійного саморозвитку 	<ul style="list-style-type: none"> особистісні розумові, інтелектуальні, творчі, креативні здібності; шкільна база знань; комунікативні навички, сформовані під час навчання у школі
ВИХОВАННЯ	<ul style="list-style-type: none"> особистісні якості; харизматичність особистості 	<ul style="list-style-type: none"> базова складова становлення особистості здобувача вищої освіти, отримана від батьків, скоординована під час шкільного курсу навчання; морально-етичні принципи поведінки студента, які визначають його рівень соціалізації, ставлення до себе та оточуючих
ВИМОГЛИВІСТЬ	<ul style="list-style-type: none"> чіткість критеріїв оцінювання; вимогливе ставлення до здобувачів на всіх етапах навчання; наполегливість 	<ul style="list-style-type: none"> вимогливість до себе; відсутність прокрастинації
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	<ul style="list-style-type: none"> пунктуальність; самовіддача при викладанні; вміння зацікавити здобувачів; креативність при використанні методів освітньої діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> виконання усіх поставлених завдань з максимальним рівнем докладених зусиль та можливостей
ВМОТИВОВАНІСТЬ	<ul style="list-style-type: none"> самовіддане ставлення до науково-педагогічної діяльності; прагнення до самореалізації та вдосконалення своєї діяльності; вміння мотивувати студентів 	<p>самотивація:</p> <ul style="list-style-type: none"> бачення необхідності у навчанні; фінансова мотивація (отримання стипендії; підвищення рейтингу); <p>вмотивованість зі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> позитивний приклад для наслідування; наявність мети; можливість досягнення певного результату
ВМІННЯ (вихідна характеристика)		<ul style="list-style-type: none"> поєднання знань, компетентностей та навичок, практичного досвіду, якими оволодівають здобувачі по завершенню періоду навчання

Головною метою або, відповідно, «вихідним вектором» успішного навчання стануть загальні та фахові вміння та навички, сформовані у здобувачів вищої освіти під час навчання у ЗВО.

Ягупов В.В. визначає структуру професійної компетентності фахівця як: загальнолюдську (загальнокультурну, моральну, політичну, соціальну,

комунікативну тощо), загальнонаукову (методологічну, теоретичну, дослідницьку), загальнопрофесійну (загальнофахову), фахову компетентнісну (технологічну), функціональну (стратегічну, менеджерську, управлінську, виконавчу) та особистісну компетентність [15].

Г. Селевко (визначає «освітній результат, який виявляється в підготовленості випускника, в реальному володінні ним методами та засобами діяльності, в можливостях справлятися з поставленими завданнями; форму поєднання знань, вмінь і навичок, яка дозволяє ставити і досягати мети в перетворенні довкілля» як компетентність здобувача [16]. Н.Г. Ничкало зазначає, що компетенція – це «...не тільки професійні знання, навички і досвід у спеціальності, але і ставлення до справи, визначені (позитивні) схильності, інтереси і прагнення, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці у конкретній робочій ситуації» [7].

Висновки. Концепція виокремлення головних векторів успішного навчання 5В: *виховання, відповідальність, вмотивованість, вимогливість та вміння* спрямована та ефективно впровадження освітнього процесу з боку викладача та результативного формування загальних та фахових компетентностей у здобувача. Виокремлення та спрямування векторів дозволить знайти «слабкі ланки» при вивченні студентами певної дисципліни, націлити головних внутрішніх стейкхолдерів «викладачі-здобувачі» на ґрунтовне формування «вихідних вмінь» в останніх. Запропонована концепція передбачає багатокомпонентний підхід до забезпечення студентоцентризованого освітнього процесу, головною метою, якого є підготовка висококваліфікованих фахівців у своїй галузі.

Список використаних джерел.

1. Эстер Войджицки «The Woj Way. Как воспитывать успешного человека», Лондон. Хатчинсон, 2019. ISBN 978-5-04-101592-3
2. Пономарьов О. С. Доброзичлива вимогливість педагогіки Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. пр. / ред. О. Г. Романовський. Харків : НТУ «ХП», 2016. Вип. 45 (49) : матер. 2-ї міжнар. наук.-практ. конф.: «Ідеї академіка Івана Зязюна у працях його учнів і соратників», 25-26 травня 2016 р. Ч.1. С. 112-124.
3. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна». 2012. № 6. С. 10–15.
4. Урбанович А. А. Психология управления: Учеб. пособ. Мн.: Харвест, 2001. 640 с.
5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования. Народное образование. 2003. № 2. С. 58– 64.
6. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія. За ред. Н. Г. Ничкало. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.

7. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання: підручник. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 376 с.
8. Сухомлинська О. В. Виховання як соціальний процес: особливості сучасних трансформаційних змін. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі». XVIII Каришинські читання], (Полтава, 26-27 травня 2011 р.) / Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. Полтава: Астроя, 2011. С. 91-94.
9. Красногорова І.Б. Формування мотивів учіння студентів у процесі викладання англійської мови: дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1999. 178 с.
10. Тимошенко В.М. Психологічні особливості формування мотивації досягнення майбутніх учителів (на матеріалі вивчення іноземної мови): автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2001. 21с.
11. Вершинська О. Б. Проблеми формування навчальної мотивації студентів ВНЗ. 2010. URL: http://tme.uomo.edu.ua/docs/Dod/1_2010/VERSHYNSKA.pdf.
12. Тригуб І. Мотивація студентів як один із основних факторів успішної професійної підготовки (Students motivation as one of the most important factors of the successful professional preparation). Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». Вип.48, 2014. с. 315-318.
13. Беш Л. В., Дмитришин Б. Я., Беш О.М., Яскевич О.І., Мацюра О.І. Сучасні можливості підвищення мотивації студентів до навчання. Львівський клінічний вісник, 2017. № 1. С. 60-64.
14. Кюрчев В.М. Організаційні форми дистанційного навчання і специфіка їх застосування в ТДАТУ. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2020. Вип. 23. С. 144–151.
15. Ягупов В.В. Свистун В.І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. Наукові записки. Серія : педагогічні, психологічні науки та соціальна робота / Національний ун-т КиєвоМогилянська академія. Київ, 2007. Т. 71. С.3-8.
16. Селевко Г. Компетентности и их классификация. Народное образование, 2004. № 4. С. 138–143.

Skyba V.P., Vozniuk N.M. 5V - vectors of successful education

Summary. The need to form not only professional competences, but also social skills (soft skills) in higher education students necessitates the search for effective directions (vectors) of teacher's activities to provide a productive, high-quality educational process. The concept of directional vectors of teaching to ensure high performance of the higher education students, which is based on 5V: nurturing, responsibility, motivation, demanding and skills, is proposed.

Key words: educational process, motivation, abilities and skills, components of successful studying, education, responsibility, demandingness